

**WETENSCHAP
VAN HET KRUIS**

EDITH STEIN

Teresia Benedicta a Cruce O.C.D.

WETENSCHAP VAN HET KRUIS

STUDIE OVER
JOANNES VAN HET KRUIS

CARMELITANA

BURGSTRAAT 46, 9000 GENT

© Carmelitana, Gent (www.carmelitana.be)

2021 - Derde druk

Oorspronkelijke uitgave: *Kreuzeswissenschaft. Studie über Joannes a Cruce* von Edith Stein, Unbeschuhete Karmelitin, Louvain, 1950.
Band I in: *Edith Steins Werke*, herausgegeben von L. Gelber und Romaeus Leuven o.c.d.

Nieuwe Nederlandse vertaling: Michael Linssen o.c.d.

ISBN: 978 90 76671 86 4

Wettelijk depot: D/2021/0770/04

Vormgeving: Press Point.be

Druk: BESTinGraphics

NUR 707

TEN GELEIDE

De "Wetenschap van het Kruis" werd door Edith Stein — zuster Teresia Benedicta a Cruce O.C.D. — geschreven met het oog op de viering van het vierde eeuwfeest van de geboorte van Joannes van het Kruis, 1542-1942. Dit laatste en onvoltooide werk van Edith Stein is een boeiend en indringend onderzoek naar de kern, naar "de eenheid van het wezen" van de grote Spaanse mysticus. Zij voert dit onderzoek uit met de nuchtere wetenschappelijkheid van de erkende filosofe en met de persoonlijke innerlijke betrokkenheid van iemand die in haar eigen leven het kruis ontmoette en de kracht mocht ervaren die dit kruis geeft aan wie het draagt.

Haar leven eindigde in de gaskamers van Auschwitz, 9 augustus 1942. Edith Stein, geboren op 12 oktober 1891, wat toen bijna 51 jaar. Vanaf 1922 was zij katholiek, vanaf 1933 in de Karmel. Na een vrome joodse kindertijd en na het verlies van haar geloof in God trof zij in het kruis de wegwijzer naar God terug, op een nieuwe, haar geheel opeisende wijze.

Haar naar waarheid zoekende geest werd bij het lezen van de autobiografie van de grote kerklerares en hervormster van de Karmel, Teresa van Avila, geraakt door de Bron van de waarheid. Zo werd zij op het spoor gezet naar de Karmel — en daarmee naar haar geestgenoot Joannes van het Kruis. Diens leven en werk fascineerde haar. Hier vond zij de mogelijkheid om de leer van het kruis te ontwikkelen tot een filosofie van de persoon. Door haar eigen ontwikkeling in de ervaring van het kruis groeide haar inzicht in de fundamentele wetten van het geestelijk zijn volgens de leer van Sint-Jan tot intense persoonlijke diepte.

De "Wetenschap van het Kruis" brengt ons niet alleen in innig contact met de mysticus Sint-Jan, maar is voor ons ook een toegang tot de gereserveerd lijkende Edith Stein.

In een tijd waarin zij rijpte tot het daadwerkelijke offer van haar leven probeerde zij voor anderen — ook voor ons — de betekenis en het belang van het kruis, als merkteken van alles wat met het kruis van Christus verbonden is, in woorden weer te geven. Wat zij niet ten einde toe kon schrijven, heeft zij ten einde toe geleefd.

Het zien en aanvaarden van het kruis, de opgang van de mens door de actieve en passieve nacht van de zintuiglijkheid en van de geest naar de vereniging met God in het binnenste van de ziel: dit wordt voltrokken en voltooid in de navolging van het kruis. Het geleefde geloof bevrucht de leer. De leer belicht de beleving. Leer en leven worden één bij de *doctor mysticus* Sint-Jan van het Kruis en bij zijn geestelijke dochter Edith Stein.

Gezien de belemmeringen bij haar werk aan de "Wetenschap van het Kruis" — haar leven als moniale in de Karmel, de moeilijkheden bij het verkrijgen van de nodige literatuur, de politieke ontwikkelingen waarin het nationaal-socialisme haar volk en haar eigen leven met de ondergang bedreigde — zijn enkele in wezen onbelangrijke onnauwkeurigheden begrijpelijk.

De eerste Nederlandse vertaling van de "Kreuzeswissenschaft" door P. Romaeus Leuven O.C.D. verscheen geruime tijd geleden (*De Wetenschap van het Kruis. Liefdepassie van Joannes a Cruce*, Brugge, Breda, 1958). Daarin werd bewust gekozen voor een vertaling van de tekst van Edith Stein *inclusief* de door haar gebruikte Duitse vertaling van de werken van Sint-Jan van het Kruis en van andere aangehaalde auteurs. De citaten werden aangegeven zoals Edith Stein ze aangaf.

Deze nieuwe vertaling maakt zoveel mogelijk gebruik van recente Nederlandse vertalingen of van de oorspronke-

lijke tekst van werken die Edith Stein in het Duits citeert. Hierdoor waren enkele aanpassingen, vooral met betrekking tot de spelling, noodzakelijk. In afwijking van Edith Steins werkwijze wordt hier niet globaal naar hoofdstukken verwezen, maar elk citaat, waar mogelijk, apart aangegeven. Evenals in de eerste vertaling worden ook hier de wetenschappelijke toevoegingen van de oorspronkelijke Duitse uitgave over de toestand van de manuscripten, hun methodische bewerking, de tekstkritiek en de uitvoerige beschrijving van Edith Steins persoonlijkheid weggelaten.

Deze vrucht van Edith Steins inleving in de gedachten-gang van Sint-Jan van het Kruis is niet slechts een eerbewijs aan deze heilige of slechts het geestelijk testament en een persoonlijke belijdenis van een grote vrouw en karmelietes. Haar behoedzame en heldere, eerlijke en overtuigende benadering van het geheim van het kruis — het kruis van Christus, van de schepping, van iedere God zoekende mensenziel — wijst naar een bewuste en beleefde zin van het vaak als zinloos ervaren menselijk lijden. Daarom blijft de "wetenschap van het kruis" actueel. Zij is een hoopvolle wetenschap: "Hoe volmaakter de actieve en passieve kruisiging zal zijn, des te inniger zal de vereniging met de Gekruisigde zijn en des te rijkelijker het aandeel in het goddelijk leven."

P. Michael Linssen O.C.D.

Praeses Archivum Carmelitanum Edith Stein

VOORWOORD

Op de volgende bladzijden wordt geprobeerd Joannes van het Kruis te begrijpen in de eenheid van zijn wezen, zoals die spreekt uit zijn leven en zijn werken, en wel vanuit een oogpunt, dat het mogelijk maakt deze eenheid te zien. Er wordt dus geen levensbeschrijving gegeven en ook geen uitgebreide, analyserende behandeling van zijn leer. De feiten van zijn leven en de inhoud van zijn geschriften dienen echter gebruikt te worden om tot die eenheid door te dringen.

De getuigenissen komen uitvoerig ter sprake, daarna wordt een interpretatie beproefd en hierin uit zich wat de schrijfster via een levenslange inspanning meent begrepen te hebben van de wetten van geestelijk zijn en geestelijk leven. Dat geldt vooral voor de uiteenzettingen over geest, geloof en beschouwing, die op verschillende plaatsen zijn ingevoegd, vooral in het gedeelte: *De ziel in het rijk van de geest en van de geesten*. Wat daar over het ik, de vrijheid en de persoon wordt gezegd, komt niet uit de geschriften van Sint-Jan. Wel zijn er bij hem bepaalde aanknopingspunten daarvoor te vinden. Het lag niet in zijn bedoeling uiteenzettingen daarover te houden en het paste ook niet in zijn manier van denken. Pas de moderne filosofie immers heeft zich tot taak gesteld een filosofie van de persoon uit te werken, zoals zij op genoemde plaatsen wordt aangeduid.

Goede, leidinggevende diensten bij het verzamelen van de nodige gegevens bewezen de boeken van onze P. Bruno de Jésus-Marie, *Saint Jean de la Croix*, Paris 1929, en *Vie d'amour de Saint Jean de la Croix*, Paris 1936, en ook Jean Baruzi, *Saint Jean de la Croix et le problème de l'expérience mystique*, Paris 1931. Baruzi heeft in rijke mate impulsen gegeven. Hij wordt relatief weinig geciteerd, omdat het niet mogelijk is zich zonder een kritische uiteenzetting op zijn

verklaringen te baseren. Een dergelijke uiteenzetting lag echter buiten het bestek van de gestelde opgave. Wie Baruzi kent, zal de sporen van zijn invloed ontdekken en tevens de aanzetten voor een kritiek. Tot zijn onbetwistbare verdiensten behoort de onvermoeibare ijver waarmee hij zich heeft ingezet voor het ontsluiten van de bronnen en hun adequate gebruik. Tot de omstreden punten behoort zijn mening, dat van de beide met de hand geschreven versies waarin wij het *Geestelijk Hooglied* en de *Levende Vlam van Liefde* bezitten, de latere als apocrief te beschouwen is. Dit zou mogelijkerwijze voor de *Vlam van Liefde* en hoogstwaarschijnlijk voor het *Hooglied* gelden. Van de *Bestijging* en de *Donkere Nacht*, waarover de overlevering het eens is, zouden wij vermoedelijk alleen maar de apocriefe en verminkte versie bezitten. (Vgl. daartoe in genoemd werk het eerste boek: *Les Textes*, blz. 3-62, en de inleidingen tot de afzonderlijke werken in de nieuwste Spaanse uitgave van de werken: *Obras de San Juan de la Cruz Doctor de la Iglesia*, editadas y anotadas por el P. Silverio de Santa Teresa C.D., Burgos 1929-1931.)

INLEIDING

De betekenis van de wetenschap van het kruis en de grondslagen van haar ontstaan

In september of oktober 1568 betrok de jonge karmeliet Juan de Yepes, in de orde tot dan toe Juan de Santo Matía genaamd, het armoedige huisje van Duruelo, om er met de Teresiaanse Hervorming te beginnen, waarvan hij de grondslag en de hoeksteen was. Op 28 november verplichtte hij zich met twee metgezellen tot het onderhouden van de oorspronkelijke regel en nam hij de adellijke titel "van het Kruis" aan. Dat was het zinnebeeld van wat hij zocht toen hij zijn eigen klooster verliet en daarmee openlijk brak met de verzachte observantie aldaar, en van wat hij daar reeds had nagestreefd door met persoonlijk verlof volgens de oorspronkelijke regel te leven. Daarin werd tevens een wezenskenmerk van de hervorming uitgedrukt: navolging van Christus op de weg van het kruis en deelneming aan het kruis van Christus, dat zou het leven van de ongeschoeide karmelieten zijn.

Zoals zojuist werd opgemerkt, was Joannes toen geen nieuweling meer in de wetenschap van het kruis. De adellijke titel in de orde geeft aan, dat God de ziel met zich wil verbinden in het teken van een bijzonder geheim. Door zijn naamsverandering liet Joannes zien, dat het kruis als karakteristiek kenteken boven zijn leven stond. Wanneer wij hier spreken over *wetenschap van het kruis*, dan mag men dit niet in de gebruikelijke betekenis van *wetenschap* opvatten: zij is niet louter *theorie*, d.w.z. geen zuiver samenhangend geheel van — werkelijk of vermeend — ware stellingen, geen volgens een wetmatige gedachtengang opgetrokken ideaal gebouw. Zij is welbegrepen *waarheid* — een theologie van het kruis —, maar levende, werkelijke en werkzame *waarheid*: als een zaadkorrel wordt zij in de ziel gelegd,

schiet daarin wortel en groeit, verleent de ziel een bepaald karakter en bepaalt haar in haar doen en laten, zodat zij in dit doen en laten zichzelf uitstraalt en kenbaar wordt. In deze zin spreekt men van een *wetenschap der heiligen* en spreken wij van *wetenschap van het kruis*. Aan deze levende vorm en kracht in het diepste innerlijk ontspringt ook de levensopvatting, het beeld dat de mens heeft van God en wereld; en zo kan zij ook uitgedrukt worden in een denkbeeld, in een theorie. Zo'n weergave ligt voor ons in de leer van Sint-Jan. Wij willen in zijn geschriften en in zijn leven nagaan wat hun eenheid en hun eigen aard bepaalt. Maar eerst vragen wij hoe eigenlijk een wetenschap in de zojuist omschreven betekenis kan ontstaan.

Er zijn natuurlijke kentekenen, die erop wijzen dat de menselijke natuur, zoals ze in feite is, in een toestand van verval verkeert. Hiertoe behoort de onmacht om feitelijkheden overeenkomstig hun werkelijke waarde innerlijk op te nemen en te beantwoorden. Deze onmacht kan berusten op een aangeboren stompzinnigheid (letterlijk opgevat), of op een algemene afstomping, die zich in de loop van het leven heeft gevormd, of tenslotte op een afstomping ten opzichte van bepaalde indrukken als gevolg van veelvuldige herhaling. Wat vaak werd gehoord, wat al lang bekend is, dat "laat ons koud". Bovendien komt er vaak nog bij dat men innerlijk overmatig in beslag wordt genomen door individuele belangen, hetgeen ons ontoegankelijk maakt voor iets anders. Wij voelen aan, dat onze eigen innerlijke onbewogenheid niet juist is en wij lijden eronder. Dat zij aan een psychologische wet beantwoordt, helpt ons niet erover heen. Anderzijds voelen wij ons gelukkig, wanneer door onze ervaring blijkt, dat wij nog tot diepe, echte vreugde in staat zijn; en ook de diepe, echte smart lijkt ons een genade in verhouding tot de starheid van niet te kunnen voelen.

Die afstomping treft ons bijzonder pijnlijk op religieus gebied. Veel gelovigen lijden eronder dat de feiten van de

heilsgeschiedenis helemaal niet (of niet meer) in voldoende mate indruk op hen maken, en dat die feiten niet, zoals eigenlijk zou moeten, als vormende kracht in hun leven werkzaam zijn. Het voorbeeld der heiligen laat hen zien hoe het eigenlijk moet: waar een werkelijk levend geloof is, daar vormen de geloofsleer en de heilsdaden van God de inhoud van het leven; al het andere is minder belangrijk en wordt van hieruit gevormd.

Dat is *heilige zakelijkheid*: de oorspronkelijke, innerlijke ontvankelijkheid van de ziel die herboren is uit de Heilige Geest. Wat tot haar komt, neemt zij aan op de wijze die erbij past en met de diepte die eraan beantwoordt; en het vindt in haar een levende, beweeglijke kracht, die bereid is zich te laten vormen, die door geen verkeerde invloeden geremd of verhard is en die gemakkelijk en graag wordt gevormd en geleid. Neemt de kracht van een heilige ziel op deze wijze de waarheden van het geloof aan, dan wordt zij *wetenschap der heiligen*; wordt het geheim van het kruis haar innerlijke vorm, dan wordt zij *wetenschap van het kruis*.

Een bepaalde verwantschap met de *heilige zakelijkheid* bezit de zakelijkheid van het kind, dat nog met onverzwakte kracht en levendigheid en met een onbelemmerde onbevangenheid indrukken opneemt en beantwoordt. Het ligt evenwel in de natuur van de zaak, dat dit antwoord niet altijd verstandig zal zijn. Daartoe ontbreekt nog de rijpheid van inzicht. Bovendien ontbreken er ook niet, zodra het inzicht actief wordt, de innerlijke en uiterlijke oorzaken van dwaling en misleiding, die in verkeerde banen leiden. Goede invloeden van de omgeving kunnen dat voorkomen. De kinderziel is zacht en vormbaar. Wat in haar binnendringt, kan gemakkelijk de vorm van heel het leven bepalen. Wanneer de feiten van de heilsgeschiedenis reeds in de eerste kinderjaren en in een geschikte vorm de ziel bereiken, dan kan daardoor gemakkelijk de grondslag worden gelegd voor een heilig leven. Soms komen wij ook een

vroege, buitengewone, genaderijke uitverkiezing tegen, zodat de zakelijkheid van het kind en die van de heilige samengaan. Zo wordt er over de H. Brigitta verteld dat zij op tienjarige leeftijd voor de eerste keer van het lijden en sterven van Jezus hoorde; in de nacht daarna verscheen haar de Heiland aan het kruis; sindsdien kon zij nooit meer aan het lijden van de Heer denken zonder tranen te laten.

Bij Joannes moet men ook nog een derde punt in aanmerking nemen. Hij had een kunstenaarsnatuur. Tot de verscheidene ambachten en kunsten waarmee hij het als jongen probeerde, behoorden ook die van de beeldsnijder en de schilder. Wij hebben nog tekeningen van hem uit latere tijd. (Algemeen bekend is zijn schets van de bestijging van de berg Karmel.) Als prior in Granada creëerde hij het ideale gebouw voor een beschouwend klooster. En hij was evenzeer dichter als beeldend kunstenaar. Hij had er behoefte aan in gedichten uit te spreken wat in zijn ziel gebeurde. Zijn mystieke geschriften zijn slechts latere verklaringen van de onmiddellijke, dichterlijke uitdrukking. Daarom hebben wij bij hem ook nog rekening te houden met de eigen zakelijkheid van de kunstenaar. In de ongebroken kracht van zijn vatbaarheid voor indrukken is de kunstenaar verwant aan het kind en aan de heilige. Maar het is — in tegenstelling met de *heilige* zakelijkheid — een vatbaarheid voor indrukken, die de wereld ziet in het licht van een bepaald gebied van waarden en misschien ten koste van andere waarden. Daarmee correspondeert de geheel eigen wijze waarop het antwoord op de indrukken wordt gegeven. Het is de kunstenaar eigen, dat hetgeen hem innerlijk treft, zich in hem tot beeld vormt en ook door hem naar buiten toe gevormd wil worden. "Beeld" wordt hier niet beperkt tot het gebied van het aanschouwelijke en van de beeldende kunst; daaronder is iedere kunstschepping te verstaan, ook de dichterlijke en de muzikale. Het is tegelijk beeld waarin iets wordt uitgebeeld, en een schepping op zichzelf, die af is, afgerond tot een eigen kleine wereld.

Ieder echt kunstwerk is bovendien een zinnebeeld, om het even of het dit volgens de kunstenaar moet zijn of niet, of hij naturalist is of aanhanger van het symbolisme. "Zinnebeeld" wil zeggen dat hierin iets van de oneindige volheid van zin, waarin elke menselijke kennis doordringt, begrepen en uitgesproken wordt en zelf daaruit spreekt en wel zo dat de gehele zinvolheid, die voor heel de menselijke kennis onuitputtelijk is, er geheimzinnig in doorklinkt.

Zo opgevat is alle echte kunst openbaring en elk scheppen van kunst een heilige dienst. Toch blijft het waar dat in de aanleg voor kunst een gevaar schuilt, en niet slechts dan wanneer de kunstenaar geen begrip heeft voor de heiligheid van zijn taak. Dit gevaar bestaat hierin, dat hij het laat bij het vormen van zijn beeld, alsof er aan hem geen andere eisen gesteld zouden worden. Wat hiermee wordt bedoeld, kan aan de hand van het kruisbeeld worden aange-toond.

Er zal wel nauwelijks een gelovige kunstenaar zijn, die zich niet gedrongen voelt om Christus aan het kruis of zijn kruis dragend uit te beelden. Maar de Gekruisigde verlangt ook van de kunstenaar meer dan zo'n beeld. Zoals van elke mens verlangt Hij ook van hem navolging: dat hij zichzelf vormt en laat vormen tot een beeld van de Kruisdrager en de Gekruisigde. Het vormgeven naar buiten toe kan een belemmering zijn voor de eigen vorming, maar hoeft dit niet in ieder geval te zijn. Het kan de eigen vorming zelfs ten goede komen omdat het innerlijk beeld zelf pas met de vormgeving van het uiterlijke volledig vorm krijgt en innerlijk eigen wordt gemaakt. Daardoor wordt het, als er geen belemmering is, de innerlijke vorm die aanspoort tot uitwerking in het handelen, d.w.z. tot de weg van de navolging. Ja, ook het uiterlijke beeld, dat hijzelf geschapen heeft, kan steeds opnieuw een aansporing zijn tot zijn eigen vorming volgens zijn eigen bedoeling. Wij hebben alle reden om aan te nemen dat het bij Joannes zo geweest is: dat bij hem de zakelijkheid van het kind, die van de kunste-

naar en die van de heilige zich met elkaar verbonden en de grond voorbereidden die voor de boodschap van het kruis het meest geschikt was om haar tot de wetenschap van het kruis te laten uitgroeien.

Dat de kunstenaarsnatuur zich reeds in de kinderjaren openbaarde, werd al vermeld. Het ontbreekt ook niet aan getuigenissen die voor een vroege uitverkiezing tot heiligheid spreken. Zijn moeder heeft later aan de ongeschoeide karmelietessen van Medina del Campo verteld, dat haar zoon zich al jong gedroeg als een engel. Deze vrome moeder heeft hem een innige liefde tot de Moeder van God ingeprent, en uit goede bronnen wordt ons verhaald, dat de jongen tweemaal door persoonlijk ingrijpen van Maria werd gered van de verdrinkingsdood. Ook verder wijst alles wat wij van zijn kinderjaren en jeugd weten erop, dat hij vanaf zijn eerste levensjaren God welgevallig was.

I. DE BOODSCHAP VAN HET KRUIS

1. *Vroege ontmoetingen met het kruis*

Wij vragen nu hoe het zaad van de boodschap van het kruis in deze vruchtbare aarde terecht kwam. Wij hebben geen bericht over het tijdstip en de wijze waarop Joannes het beeld van de Gekruisigde voor de eerste keer in zich heeft opgenomen. Waarschijnlijk heeft zijn diepgelovige moeder hem reeds als klein kind in zijn vaderstad Fontiveros meegenomen naar haar parochiekerk. Daar kon men de Heiland zien aan het kruis, het gezicht vertrokken van pijn, met echte haren die langs de wangen afhingen tot op de schouders, die met striemen waren bedekt.¹ En als de jonge weduwe, die zoveel nood en leed te dragen had, haar kinderen over de hemelse Moeder vertelde, dan heeft zij hen zeker ook meegenomen naar de Moeder van Smarten onder het kruis. Wij mogen ook wel, met alle eerbied voor de geheimen van Gods leiding, het vermoeden uitspreken, dat Maria haar beschermeling vroegtijdig in de wetenschap van het kruis heeft onderwezen. Wie kon daar zo goed van op de hoogte zijn en zo doordrongen van haar waarde als de allerwijste Maagd?

Joannes is het kruisbeeld in ieder geval ook tegengekomen in de werkplaatsen, waarin hij bezig was. Misschien heeft hij het toen al aangedurfd kruisbeelden te snijden, zoals hij dat later graag deed. Voor dit alles zijn wij aangevoelen op vermoedens. Maar het bewezen feit van de al vroeg duidelijke liefde tot boete en versterving is voor ons toch voldoende reden om een vroege ontmoeting met het kruis te veronderstellen. Reeds als negenjarige weigert hij zijn bed te gebruiken en maakt hij zich een rustplaats van twijgen. Enkele jaren later gunt hij zich op dit harde bed nog maar een paar uren rust, omdat hij een deel van de nacht gebruikt voor zijn studie. Als kleine schooljongen

bedelt hij aalmoezen voor zijn nog armere kameraden, later voor de armen van het hospitaal. Na zoveel mislukte pogingen in andere beroepen wijdt hij zich aan de zware ziekenverzorging en hier houdt hij het met grote toewijding vol.

Volgens de verklaring van zijn broer Francisco was het een pokkenlazaret, waarin hij verpleger was (el hospital de las bubas).² Men heeft echter ook het vermoeden geuit, dat in dit huis syfilispatiënten waren ondergebracht.³ Of dit juist is of niet, zeker heeft de jongen bij zijn patiënten niet alleen lichamelijke ziekte leren kennen, maar ook psychische en zedelijke ellende. De trouwe plichtsvervulling zal hem met zijn zuiver, diep en fijn gevoelsvermogen vaak pijnlijke zelfoverwinning gekost hebben.

Wat gaf hem daartoe de kracht? Zonder twijfel niets anders dan de liefde tot de Gekruisigde, die hij op zijn harde, steile en smalle weg wilde volgen. Het verlangen Hem nader te leren kennen en zich nog beter naar zijn beeld te vormen, heeft Joannes wel ertoe gebracht om, naast de ziekenverzorging, te beginnen met de studie aan het college van de jezuïeten, als voorbereiding op het priesterschap. Om beter naar de boodschap van het kruis te kunnen luisteren, zou hij het aanbod van een goedgebetaalde baan als kapelaan in zijn hospitaal afgewezen en in plaats daarvan de armoede van de orde gekozen hebben.⁴ Door hetzelfde verlangen vond hij geen rust in de verzachte observantie van de karmelieten destijds en werd hij naar de Hervorming van de Karmel geleid.

2. De boodschap van de Heilige Schrift

Misschien werd Joannes reeds als leerling bij de jezuïeten aangespoord tot de studie van de Heilige Schrift. Zeker heeft hij ook al vóór die tijd in preken, lessen en in de liturgie de woorden van de Heer gehoord, ook de woorden over het kruis. Bij de karmelieten behoorde het dagelijks

onderricht in de Heilige Schrift tot de dagorde. Toen de jonge kloosterling vervolgens voor zijn studie naar Salamanca werd gestuurd, vormde het doordringen in de heilige teksten onder leiding van geschoolde exegeten een wezenlijk bestanddeel van zijn vaste taak. Uit latere tijd weten wij dat hij helemaal in en met de Heilige Schrift heeft geleefd. Zij behoorde tot de weinige boeken die hij altijd in zijn cel had. Uit zijn eigen werken zijn de woorden van de Schrift niet weg te denken. Zij zijn voor hem de natuurlijke uitdrukking van zijn innerlijke ervaring geworden en vielen hem bij het schrijven onwillekeurig in. Zijn vertrouwde secretaris in zijn laatste jaren, P. Juan Evangelista, vertelt dat Joannes van het Kruis de Heilige Schrift nauwelijks nog hoefde open te slaan, omdat hij haar bijna van buiten kende.¹ Wij mogen er dus zeker van zijn dat de boodschap van het kruis in Gods Woord door heel zijn leven heen steeds opnieuw in zijn hart werkzaam was. Het is totaal onmogelijk deze wellicht voornaamste bron van zijn wetenschap van het kruis uitputtend te behandelen, want wij moeten vooropstellen dat *geheel* de Heilige Schrift, het Oude en het Nieuwe Testament, zijn dagelijkse kost was. De citaten uit de Schrift zijn in zijn werken zo talrijk, dat het ondoenlijk is ze allemaal te bespreken. Anderzijds zou het dwaas zijn zich tot hen te beperken en aan te nemen dat andere woorden van de Schrift, die nergens bij hem worden aangehaald, ook niet levendig in hem werkzaam waren. Er rest ons niets anders dan aan de hand van verschillende groepen van voorbeelden aan te tonen hoe wij ons dat indringen van de boodschap van het kruis moeten denken.

De Heiland zelf heeft bij verschillende gelegenheden en in verschillende betekenissen over het kruis gesproken. Wanneer Hij zijn lijden en zijn dood voorspelt², heeft Hij in letterlijke zin het hout der schande voor ogen, waaraan Hij zijn leven zal eindigen. Wanneer Hij echter zegt: "En wie zijn kruis niet opneemt en Mij volgt, is Mij niet waardig"³, of: "Wie mijn volgeling wil zijn, moet Mij volgen

door zichzelf te verloochenen en zijn kruis op te nemen”⁴, dan is het kruis het zinnebeeld van alles wat zwaar en drukkend is en zo tegen de natuur in, dat het een gang naar de dood lijkt, wanneer men het op zich neemt. En deze last moet de volgeling van Jezus *dagelijks* op zich nemen.⁵

De aankondiging van de dood hield de leerlingen het beeld van de Gekruisigde voor en doet dit ook nu nog voor iedereen die het evangelie leest of hoort. Daarin ligt een stilzwijgende uitnodiging tot een passend antwoord opgesloten. De oproepen tot navolging op de kruisweg van het leven doen ons het juiste antwoord aan de hand en geven tegelijk inzicht in de zin van de kruisdood. De uitnodigende woorden worden immers onmiddellijk gevolgd door de maning: ”Want wie zijn leven wil redden, zal het verliezen. Maar wie zijn leven verliest om Mij nentwil, die zal het redden.”⁶ Christus offert zijn leven om voor de mensen de toegang tot het eeuwige leven te openen. Maar om het eeuwige leven te winnen, moeten ook zij het aardse leven prijsgeven. Zij moeten met Christus sterven, om met Hem te verrijzen: de levenslange dood van het lijden en de dagelijkse zelfverloochening, eventueel ook de bloedige dood van de geloofsgetuige voor de boodschap van Christus.

Het beeld van de Lijdende en de Gekruisigde, dat in de woorden van de Heer voorspellend wordt ontworpen, wordt in de lijdensverhalen van de evangeliën breed en uitvoerig geschetst. Een zuiver en zacht kinderhart en de fantasie van een kunstenaar — het is nauwelijks anders denkbaar dan dat deze beelden een onuitwisbare indruk maakten. Wij moeten er ook rekening mee houden, dat de jongen de grote liturgische vieringen van de Goede Week bijwoonde en er zelfs als misdienaar aan meegewerkt heeft. Op Palmzondag en in de Goede Week houdt de liturgie van de kerk elk jaar de gelovigen de laatste levensdagen van Jezus, zijn dood en zijn rust in het graf met een dramatische levendigheid voor ogen, in aangrijpende woorden en melo-